

NA-99

Somogy megyei Múzeum
Képrajzi adatteir

NA-99

Gyűjtő,

Gyűjtés ideje: 1957

Tartalom: Monográfia

1 lap

Földrajzi mutató, Bombard

Számmutató, XXXIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

feladások

Értékelés az egyes lapok 109 tételről

109

MA-99

MONOGRAFIA

Csombárd és (Nova Vida) Ujfaluról.

Jelenlegi kiterjedése 8,995 km²

Csombárdról első hiteles adat 1324ből való. Hogy a következő századokban hova tartozott, volt e önálló lakott hely itt, vagy ki volt a birtokosa egyelőre még kiderítetlen kérdés. Érdemes volna azonban foglalkozni a község múltjával és felkutatni az arra vonatkozó okmányokat és egyéb adatokat. Így különösen a temetőben, Ujfalu pusztán és a községben lévő kuriánál bizonyos ásatásokat végezni. Egy -a hadműveletek folyamán elpusztult- térképen a község közepén még a "Gálic tó" vbt látható. Ugyanezen térkép a mai temető területén egy kápolnát jelzett. Ennek a helye ma is látható a temetőben, mintha lebontották volna. Nem lehetetlen, hogy a kápolna idővel elpusztult, de lehetséges, hogy alatta éregi szokás szerint sírbolt is volt. Ujfalu pusztán a mai lakóházat, mely egykor kolostor volt, állítólag egy földalatti folyosó kötötte össze a magtár pincéjével. Ugya milyen földalatti folyosó nyomaira bukkantak a községben lévő kúria keleti kiugrójánál. A szőlőhegyben fordítások alkalmával számtalan csontvázat és egyesek állítása szerint kisebb ékezeremredványokat is találtak. Sajnos ezekből egyetlen darabot sem adták át arra illetékeseknek így kézzel fogható dokumentok a község régebbi múltjára vonatkozóan nincsenek.

1694 december 18-án Jászay Ferenc csombárdi birtoknészét zálogba adja Balog Ferencnek. Balog azonban később nem szerepel a birtokosok között, A Jászay család különböző tagjai később több ízben záloglevelet adnak, de ekkor már a Csák családnak.

1718 november 19.-én kelt "Pálffy Miklós gróf Nádor Ispán új adomány levele a királyi jog hozzákapcsolásával melynél fogva Csombárdot és Gödeházát Bakó Farkasnak és Csák Mihálynak új adományi cím alatt a királyi jog hozzákapcsolásával elajándékozza" Csák Mihály veje volt Bakó Farkasnak. - 1736 december 4.-én kelt "Bakó Farkas ajándék levele Csák Imre részére, mellyel csombárdi és gödeházi együtt adományos birtok részét Csák Imrének unokájának adja"

Az utolsó Csák birtoka József volt, aki 1834 december 16.-án hal meg Pesten és végrendeletében Csombárdot (egyéb birtokokkal együtt) unokájának báró Pongrácz Gusztávnak hagyta.

Hogy a fentiek előtt ki volt Csombárd régi birtokosa annak kiderítésére két ízben 1719-ben Somogyvármegye részéről és 1748-ban Szala (Zala) vármegye részéről történt tanuvallatás. (Ezen okmányokat meg kell tekinteni, miáltal további adatok lennének kideríthetőek)

Pongrács Gusztáv felvidéki származású volt, de szülei nagyanyjának Hetesen volt birtoka. Így házasodott össze Pongrácz Alajos Csák Annával és ennek alapján kapcsolódott egybe - bár rövid időre - Csombárd és Hetes (továbbá Kaposujlak, Bodrog, Bü, stb.) története. Pongrácz Gusztáv még 1856-ban meghalt. Utánna egyenes leányági le származói örökölték Csombárdot, de csak ritkán laktak ottan és a birtokot hesszonbárletbe adták.

A község legrégebbi épülete a "Kiskastély"-nak nevezett néhány szobából és mellékhelyiségekből álló lakóház, míg a "Barátház" és a "Nagykastély" néhány évtizeddel a barok kor elején épültek. A "Nagykastély" valójában csak kisebb terjedelmű kuria, barok stílusban építve. Építője még is meretlen bár valószínű, hogy téglából megállapítható lenne, hogy melyik tulajdonos építtette. Ugyanis a gazdasághoz tartozó épületeket mind helyben égetett téglából építették az akkor tulajdonos névbetűivel. Így a "Kiskastély" OM (Csák Mihály) névbetűs téglából épült akár csak a csoknyai út melletti "Birkásház", melyet 1954-ben bontottak el.

A "Nagykastély" középső részén barok stílusú kápolna van, szép falfaragott oltárral és művészi kupolafreskóval. A kápolnát 1792-ban szentelte fel Bajzáth József veszprémi püspök Csák József részére. ((Blaskovits Elemér közlése a lapján))

A különböző bérlők közül a századfordulón hosszabb ideig gazdálkodott itt Szakall Mihály aki rokonságban volt a tulajdonos - báró Pongrácz Matild- családjával. A község közepén volt Gálictó, akkor már eltűnt, valószínűleg lecsapolták és helyén jó talajú konyhakertek létesültek. Ezen keresztül Szakall utat töltetett a barátház irányában, hogy négyesfogatával kerülő nélkül járhasson fel. Az út maradványa ma is látható. (Bornemisza Jánosné közlése)

A Gálic tó elnevezés onnan ered, hogy a tó vize kék színű volt, vize lugos, mosásra igen alkalmas, Mocsárgáz jelenség a mélyebb részeken ma is jelentkezik, ma is a falusiak lidárcnek neveznek.

A község és Ujfalu puszta között folyó "Kula" nevű patak nem messze a Csoknya-Hetesi határon ered és több mellékárral bővülve "Nagyárok" néven Fonyódtól keletre a Balatonba ömlik. Ezért állítják, hogy a mélyebb rétegek valaha a Balaton nyulványai voltak és vagy 150 évvel ezelőtt még csónakkal lehetett a Balatonig közlekedni. 10 kilós halakat is fogtak ezekben a vizekben.

A Csombárdhoz tartozó Ujfalu (Nova Vida) puszata története ismertebb és régebbi keletű. 1237-es pápai tized jegyzék szerint a Bü (Bó, Böv) nevű részen pedig 1229-ben a Fehérvári káptalané. 1257-ben a bói prépostságé hiteles földesuri joggal.

A második birtokos a Pálos rend a várdei részen és harmadik részt 1260-ban Herbert Komesz kapja a királytól. Elnevezésükről adatok nincsenek.

A Bü (Bó, Böv) nevű részen a Bó nemzetség a birtokos. Utódai József, József fia János, I. Trank, majd annak fiai szerepelnek. Ezek erőszakosak rabolnak, harcolnak, perlekednek, igyekeznek minden más tulajdonos elűzni. Ujfalu 1428-ban a Zeliczszenjeki apátság tulajdona. 1479-ben Bakonyi István elzálogosítja a pécsi káptalannak. 1552-1601 között kápusztul a lakosság és rácokkal betelepítik. 1581. összeírás szerint Ujfalu rác betelepülés, a földesurak jogát nem ismerik el ezért 1586-87 telén a végbeli vitézek tüzzel vassal kiirtják őket. 1603-ban Rátkay Menyhért a rác falvakat újra felégeti. Ettől kezdve pusztaság 1701-ig semmi adat nincs róla. 1701-től Csombárd története külön ismert, Ujfalu pedig a szent benedekrendi prépostságé, közalapítványi birtok lett, melyet állandóan bérbeadás útján értékesítették egészen az 1945-évi földreformig. Utolsó bérlői Márffy Emil, Brokes Rezső, Márffy-Mantuano Rezső és Csomai János voltak.

Hetes, már 1842-ben leválik Csombárd történetétől mert a Pongráz örökösöktől megveszi a gróf Somssich család, mely horvátországból származott, ottani gazdag dísznókereskedő család volt.

Csombárdot 1830-ban kolerajárvány majdnem teljesen kipusztítja, alig marad pár család a lakosságból. 1848-ban a vármegye gerilla csapat szervezésével bizza meg Somssich Imrét, kik a rácokat megtámadják a Velencei tónál.

A lakosság adatai:	1769 - ben	113 lakos
	1778 -ben	130 "
	1815 - ben	173 "
	1818 - ban	151 "
	1856 - ban	235 "
	1953 - ben	477 "

Nevezetes személyek: Vikár Béla etnografus 1859-ben született Hetesen, meghalt 1945-ben. Pete Lajos nótaköltő. Apja uradalmi tiszt tartó volt.

Átfutó betyárok: Juhász András, Druzzsin Ferkó, Séta Pista, Dombi Bori (női betyár) Fábián Pista (igazi neve Mustos Sándor). Az utolsó rabló betyár Horváth József kit 1878-Hidegérben löttek agyon a párdurok.

Gombárd község szélétől védett völgykatlanban épült a Gálic tó körül. Régi időkben kedvelték az ilyen települést, mely a fő utvonaltól távol esett és a környező dombok, erdők eltakarták, hogy az ellenséges csapatok észre ne vegyék a lakott helyeket.

A házak a tó partjától kissé távolabb a domb oldalakon épültek csak a tó kiszáradása után kezdték az újabb házakat egészen lent az út mellett építeni. A kutak azonban itt lent voltak, mert a dombokon gyakran 30 méter mélyen kellett ásni míg vizet találtak. A mély kutakban újabb beton gyűrűkkel feleznak.

A község maga 1651-ben alakul. 1701-ben épül az új kastély. Kezdetben jobbágyok szolgálják ki uraikat, később urbéresek majd telkes jobbágyok is lesznek. A telkesek 1867-ig 17, 21, 24-en vannak.

Felszín: A kiemelkedő dombok a patakok irányát követik és észak-déli irányúak. A legnagyobb mélység méter, a legnagyobb magasság m. A dombok nem meredek inkább lankások, vízhordta mélyedések vannak. A le mélyebb rétek a Balaton hajdani árterületéhez tartoztak, ma berkes mocsaras rétek.

A dombok, mélyedések, határrészek, Dülők elnevezése, eredete elemzése:

Térkép Csombárd határáról.

A község fejlődését a nagybirtokok melyek körülvették akadályozták és fogják akadályozni (A.G.)

Földrengések kért nem okoztak. Voltak

Éghajlat: Hideg vagy enyhe tél. 1893-95, 96 Enyhe telek 1896 után következtek, különösen az utóbbi években. Hűvös vagy forró nyár: 1896 előtti időből nem emlékeznek aszályos évre, inkább hűvös, nedves időkről tudnak. Az utóbbi 2 évtized azonban 5 - 6 évenként aszályos.

Késői fagy és fagyvonulat. 1866 ban elfagyott a gabona májusban. Korábbi fagyok elég sűrűn fordulnak elő, gyümölcsvirágzás idején. Pásztás fagyok, hol itt - hol ott előfordulnak. Jégverés aránya: 50 %-nál magasabb pásztás jégverésre nem emlékeznek.

Szelek, vagy nagy viharos aránya, ideje: 1884-87-ben voltak nagy szelek, pajtákat, istállót döntött össze. A szelek fő iránya észak-kelet.

Vízrajz:

A hetsesi határ és csombárdi határ vízválasztó. A választótól a patakok folyása Dél-Északi irányu.

Nagy esőzés idején a patakok kiáradnak és ~~szélesvízűvé válnak~~ elárasztják a mélyebb részeket, különösen gyors hóolvadás idején. Utoljára 1947 március 6.-án a faluban is olyan nagymennyiségű viz gyűlt össze, hogy a kövesuton étvezető egyetlen híd nem tudta a vizet elvezetni míg az út töltése, mely magasabban fekszik, mint a házak udvara vízszintre tartotta a vizet. Több ház udvara víz alá került, amíg a kövesutat átvágták és a vizet bezsuzartették a hajdani Gálit tó helyére. Száraz időben a patakok nyáron kiszáradnak, öntözésre nem alkalmasak. Ilyenkor a kenderültetés is gondot okoz.

Állat és növényvilág; Gyógynövény gyűjtés

1947. március 11.

Gyógynövény gyűjtés kisebb mértékben folyik a faluban. (vasfű, pipitér, Borza,) Ujabban porcfű, Vérehulló fecskefű, és a mezei zsurló (Békarokka) gyűjtése folyik. Ezeket a gyógynövény gyűjtő felvésérolja.

Az alanti adatokat Szabó János 82 éves,
Lukács Mihály 81 éves,
Szabó József 80 éves,
Szabó József 76 éves és
Nagy István 75 éves adták:

Talaj és gazdálkodási formák:

1860 körül a községben egynyomásos gazdálkodást folytattak, de 1880 körül már áttértek a kétnyomásos gazdálkodásra. 1900 től kezdve két és háromnyomásos gazdálkodást üz a falu lakossága.

A talaj az uttól keletre elég vastag a humusz, mely agyaggal keveredett, míg nyugatra agyagos homok a talaj. A szél egyiket sem hordja. A nyugati szegély vízöntéses, valamint a községtől keletre fekvő rész balatoni mocsár volt, jelenleg is vizes rét, metángáz jelentéssel.

Kuruzslás: A faluban kuruzslóra nem emlékeznek, a gyógynövényeket sem az emberek, sem az állatok gyógyítására nem használták fel.